

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Karma Ya Da Tek Cinsiyetli Eğitimle İlgili Tipoloji Denemesi

Typology Experiment on Mixed or Single-Sex Education

Yazar / Author

Harun TUNÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Sosyolojisi AnaBilim Dalı
Amasya / TÜRKİYE

harun.tunc@amasya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2268-9756>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 07/01/2024

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 17/03/2024

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2024

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Haziran / June

Yıl/Year: 22 Sayı/Issue: 43 Sayfa /Page: 27-47

Atıf/Citation: Tunç, Harun. "Karma Ya Da Tek Cinsiyetli Eğitimle İlgili Tipoloji Denemesi". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (Haziran 2024), 27-47.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.1416007>

• Araştırmanın Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu'ndan alınmış 14/12/2023 tarih ve E-30640013-044-167858 sayılı etik kurul izni mevcuttur.

• Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

KARMA YA DA TEK CİNSİYETLİ EĞİTİMLE İLGİLİ TİPOLOJİ DENEMESİ

Öz

Bu çalışmada karma ya da tek cinsiyetli eğitime dair olumlu-olumsuz, avantajlı-dezavantajlı durumlar her iki eğitim modelinde bizzat öğretmenlik yapmış öğretmenlerin ve buralarda eğitim almış öğrencilerin görüşlerine başvurularak bir tipoloji denemesi yapılmaya çalışılmıştır. Fenomenolojik araştırma desenine sahip bu çalışma nitel karakterli bir araştırmadır. Verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşme yoluyla elde edilmiştir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşleri birlikte değerlendirildiğinde şu tipolojik görüşler tespit edilmiştir: 1- Kesinlikle karma eğitim modelinden yana olunmalı. 2- Bazı olumsuzluklara rağmen karma eğitim modeli daha tercih edilebilir. 3- Eğitim öğretim faaliyetlerinin içeriğine ve türüne göre eğitimin tek cinsiyetli veya karma olup olmaması değişebilir. Ancak her şeye rağmen "aynı bina, farklı sınıflar" modeliyle bu sağlanabilir. 4- Tek cinsiyetli eğitimin bazı avantajlarını veya olumlu taraflarını görmezden gelmemek gerekir. Diğer taraftan öğrenci ve öğretmenlerin görüşlerini, taleplerini ortaya koyan çalışmalara rastlamak mümkünken velilerin görüşlerini ve taleplerini ortaya koyan çalışmalara literatürde rastlamıyor olmanın bu tartışmalarda büyük bir eksiklik doğurduğu tespit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Eğitim, Karma Eğitim, Tek Cinsiyetli Eğitim, Dindarlık, Sekülerlik.

Typology Experiment on Mixed or Single-Sex Education

Abstract

This study attempts to conduct a typology experiment by consulting the views of teachers who have directly taught in both mixed-gender and single-gender education settings, as well as students who have received education in these environments, regarding the positive-negative, advantageous-disadvantageous situations in both educational models. This qualitative research, with a phenomenological research design, utilizes data obtained through in-depth interviews using a semi-structured interview form. Upon evaluating the views of teachers and students together, the following typological perspectives have been identified: 1- There should definitely be a preference for the mixed-gender education model. 2- Despite some drawbacks, the mixed-gender education model may still be more preferable. 3- Depending on the content and type of educational activities, education may or may not be single-gender or mixed-gender. However, this can still be achieved with the "same building, different classes" model. 4- It is important not to overlook some advantages or positive aspects of single-gender education. On the other hand, while studies presenting the views and demands of students and teachers are common, the absence of studies in the literature presenting the views and demands of parents is identified as a significant deficiency in these discussions.

Keywords: Sociology of Religion, Education, Co-education, Single-Sex Education, Religiosity, Secularity.

Giriş

Türkiye'deki kutuplaşmış tartışmalı her dinî karakterli sosyal meselenin çözümlemesi yapılmaya çalışıldığında bir şekilde Tanzimat dönemine kadar inilir. Çünkü artık Doğu ile Batı, gelenek ile modern, dindarlık ile sekülerlik arasında hangi tarafa yöneleceği konusunda kafa karışıklığı yaşayan bir zihniyetin yansıması vardır. Karma veya tek cinsiyetli eğitim meselesi de böyledir. Eğitimin çok çeşitli belirleyenleri söz konusudur. Ekonomik, sosyal, kültürel, dinî, ailevi vs. birçok unsur akla gelebilir. Fakat yine bu mesele de Osmanlı-Türk modernleşmesi hattında, Tanzimat'tan bu yana, dinî-seküler tutum ve davranışlar arasında ele alınmış ve tartışmalar devam etmektedir.

Hemcinslerin karşı cinsten ayrı olmak suretiyle aynı ortamda gördükleri eğitim, "tek cinsiyetli" şeklinde isimlendirilmektedir. Bununla erkek ve kız öğrencilerin kimi yerde aynı okulda farklı sınıflarda kimi yerde ise tamamen farklı okullarda ve farklı sınıflarda eğitim görmeleri kastedilmektedir. Farklı cinsiyetlerin aynı sınıfta veya okulda bir arada gördüğü eğitim modeline ise "karma eğitim" modeli denilmektedir. Modernleşme sürecinde esas alınan eğitim, karma eğitim olmuştur. Fakat uygulamada Batı'da olduğu gibi Türkiye'de de gerekli durum ve şartlarda

eğitimin türüne göre tek cinsiyetli eğitime de imkân tanınmıştır.¹

Karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitim tartışması, 2024 yılında ortaya çıkmış bir tartışma değildir. Bu tartışmanın uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Aynı şekilde bu tartışma sadece Türkiye’de olup biten bir tartışma değildir. Çeşitli ülkelerde tartışılmış veya tartışılmaya devam eden bir meseledir. Modern dönemde karma eğitim vurgusu yapılmakla birlikte Avrupa da dâhil olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde tek cinsiyetli eğitim de karma eğitim de bulunmaktadır. Buna Türkiye de dâhildir. Karma eğitim yapan okulların yanı sıra tek cinsiyetli eğitime devam eden okullar da bulunmaktadır.

Hâlihazırda Türkiye’de karma eğitim de tek cinsiyetli eğitim de yapılmaktadır. Bunun dışında resmîyette karma olması da mümkünken ilçelerde veya illerde genel temayül sonucu veya okulda bulunan bölümler açısından sadece kızların veya erkeklerin gittiği okullar da bulunmaktadır. Örneğin “Anadolu Lisesi” isim çatısı altında geçmekte olup halk arasında ise eski isimlendirmelere bağlı olarak hala “Kız Meslek”, “Erkek Meslek” şeklinde tarif edilen tek cinsiyetin kayıt yaptırdığı okullar bulunmaktadır. Bazı okulların isimlerinde ise resmî olarak cinsiyete dair ibare özellikle geçmektedir. “Erkek İmam Hatip”; “Kız İmam Hatip” şeklinde okul türleri bulunmaktadır. Bir de karma olup da kız ve erkek sınıflarının, kantinlerinin vs. ayrıştırıldığı bazı okullar görülebilmektedir. Örneğin bazı İmam Hatip okullarında bunu görmek mümkündür.

Bütün bu uygulamalarla birlikte Türkiye’de bugün eğitim öğretimin ortaokul, lise ve üniversite kademelerinde a) karma eğitim b) erkek okulları c) kız okulları şeklinde tanımlanması ve düzenlenip kanunlaştırılması ayrı bir talep olarak dile getirilmektedir.²

Bu araştırmada dinî ve seküler yaklaşımların karma ya da tek cinsiyetli eğitime dair tartışma düzlemleri göz önünde bulundurularak veri toplanmıştır. Fakat karma ya da tek cinsiyetli eğitim olgularını kendi dinamikleri çerçevesinde ele almaya çalışarak söz konusu kutuplu tartışmaların gölgesinden etkilenmemeye çalışarak ilerlemiştir. Daha önce karma eğitim ya da tek cinsiyetli eğitim üzerine öğretmen ve öğrenci görüşlerine ayrı ayrı başvuran araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmada, her iki eğitim modelinde görev yapmış öğretmenlerin ve her iki eğitim modelinde eğitim almış öğrencilerin görüşlerine topluca bakılarak bir tipoloji denemesi yapılmaya çalışılmaktadır.

Metodoloji

Bu çalışma, nitel karakterli bir araştırmadır. Karma eğitim ve tek cinsiyetli eğitim olgularına dair betimlemeleri içermesi ve her iki eğitim türünü deneyimlemiş “bireylerin deneyimlerini fenomenler etrafında tasvir ve analiz etmesi”³ bakımından fenomenolojik araştırma desenine sahiptir. Bu bağlamda araştırmanın örneklem grubu her iki olguyu da bilen, yaşayan ve her iki olguya dair tutum ve davranışlarını ifade edebilecek bir örneklemidir. Örneklem seçimi “amaçlı örneklem” türüne uygun olarak seçilmiştir. ‘Nitel araştırmada daha çok amaçlı örneklem tercih edilir. Bu, belirli bir amaçla ve odaklanılan konuyla ilgili olarak örneklemin önceden düşünülüp belirlenmesi demektir.’⁴ Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış form kullanılmak suretiyle görüşme tekniği ile toplanmıştır. ‘Yarı yapılandırılmış görüşmenin yüz yüze olmak üzere telefon

¹ Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 14574, (24 Haziran 1973). Kanun No.1739, md. 15.

² Maarif, Maarif Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Platformu, *Karma Eğitim Tartışmalarına Pedagojik ve Bilimsel Bakış Çalıştay Raporu*, (İstanbul: Maarif Platformu, 2023).

³ İdris Güçlü, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2019). 29.

⁴ Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016). 183.

ve internet platformları üzerinden yapılabileceği⁵ bilinmektedir. Bu araştırmada da bazı görüşmeler yüz yüze bazı görüşmeler ise telefon ve internet ortamında yapılmıştır. Toplanan veriler nitel veri analizine uygun biçimde çözümlenmiştir.

2011-2022 yılları gibi uzun bir süre zarfında araştırmacının sadece erkek öğrencilerin olduğu bir ortaöğretim okulunda öğretmen olarak çalışmış olması bu konuda yeteri kadar gözlem yapmasına fırsat tanımıştır. Buna rağmen çalışmanın verilerinin tarafsızlığını arttırmak ve erişim gücünü genişletmek adına tek cinsiyetli eğitim modelinde de karma eğitim modelinde de görev yapmış öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Bunun yanı sıra lisedeki tek cinsiyetli eğitim modelinden mezun öğrencilerden üniversitede karma eğitim modelinde okumuş veya okumakta olanlardan bu konudaki görüşleri, tutum ve davranışları anlaşılmasına çalışılmıştır. Toplam 11 öğretmen, 14 öğrenci ile süresi 45-50 dakikayı bulan görüşmeler sağlanmıştır. Görüşme yapılan öğrenci ve öğretmenler, araştırma içinde katılımcı olduğu "K" ile ifade edilmiştir. Bir de katılım numarası (örn. K2) eklenmiştir. Öğretmen mi öğrenci mi olduğu açık yazılarak belirtilmiştir. Yine cinsiyet ve yaşın da yazılması uygun görülmüştür. Ayrıca öğretmene branşı da eklenmiştir. Bütün katılımcılarımız hem tek cinsiyetli eğitim modelini hem karma eğitimi deneyimlemiş katılımcılardır. Bütün katılımcıların her görüşü çalışmanın içine yerleştirilmemiştir. Araştırmanın anlama, betimleme, çözümlenme süreci içine kimi görüşleri serpiilmek suretiyle çalışma şekillendirilmiştir.

1. Karma Eğitim veya Tek Cinsiyetli Eğitim Tartışmalarına Kısa Bir Bakış

Geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişte karma eğitim din, gelenek, sanayi, ekonomi, cinsiyet gibi faktörler bağlamında tartışılmaya başlanmıştır. Kadınların kamusal hayatın her alanında erkekler ile eşit haklara ve fırsatlara sahip olması gerektiği düşüncesi karma eğitimin temel belirleyenlerinden biri olmuştur. Bu doğrultuda toplumun cinsiyet rejimi, cinsiyetlere atfedilen roller, din, mahremiyet, devletin eğitim öğretim yeterliliği gibi unsurlar bağlamında karma eğitim modern toplumun önemli bir tartışma konusu olmuştur.

Batı'da ve Doğu'da dinsel, kültürel ve geleneksel yapı, kadınların eğitim alması önünde önemli engel olarak değerlendirilirken endüstrileşme, modernleşme gibi süreçlerin bunun önünü açtığı vurgulanır. Batı'da 18. Yy. başlarından bu yana tek cinsiyetli eğitimin yanı sıra karma eğitim de giderek yaygınlaşmıştır. Fakat karma eğitim anlayışının tamamen kabullenilmesi 20. Yy.'ın ortalarını bulmuştur. Bugün laik ve seküler eğitimi benimseyen Batı'da, karma eğitim anlayışı toplumsal cinsiyet eşitliğini de sağlamanın önemli bir tamamlayıcı olarak görülmektedir.⁶ İslam dünyası açısından meseleye bakıldığında Hz. Peygamber döneminde kadınların eğitim öğretim faaliyetlerine katıldığı, Peygamberin eğitimi kadın için de erkek için de aynı derecede önemli gördüğü tespit edilmektedir. İslam tarihinde, medreselerde, ilim meclislerinde, genellikle erkeklere tahsis edilmiş tek cinsiyetli eğitim ağırlıkta olsa da kadınların erkeklerle ders aldıkları, erkeklerden ders aldıkları, kimi zaman da erkeklere ders verdiklerini gösteren bilgiler bulunmaktadır. Fakat Peygamber döneminden sonra genel itibarıyla "kadın ve eğitim" konusunun kadın aleyhine işleyen sürece dönüşmeye başladığı söylenebilir.⁷

Osmanlı-Türkiye hattına gelindiğinde karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitim tartışmaları bir özüt sunmak gerekirse kabaca şöyle bir çizgide ilerlemiştir: Karma eğitim asıl olarak Tanzimat

⁵ Güçlü, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 105.

⁶ Şakir Gözütok, "Batı ve İslâm Dünyasında Karma Eğitim", *Marife Dergisi Yaz* (2012), 93-112. 97-100.

⁷ Gözütok, "Batı ve İslâm Dünyasında Karma Eğitim", 100-109.

(1839), II. Meşrutiyet (1908) ve Cumhuriyet (1923) dönemlerinde çağdaşlaşma, Batılılaşma, modernleşme gibi olgular bağlamında vurgulanmış, gerekli görülmuş ya da karma eğitime karşı çıkmıştır. Osmanlıda İlköğretim düzeyinde eğitim veren sıbyan mekteplerinde karma eğitim olmuştur. Daha doğrusu şartların el verdiği yerlerde tek cinsiyetli eğitim yapılması, şartların el vermediği yerlerde ve zamanlarda ise karma eğitim yapılması uygun görülmüştür. Ayrıca bazı azınlık ve yabancı okullarında da karma eğitim olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde kız çocuklarının eğitimi ile ilgili artık kız lisesi ve kız üniversitesi gündeme gelerek bu yönde bazı okullar açılmaya başlanmıştır. Darulfünûn'da karma eğitim yapılıp yapılmaması, ortaokullarda, liselerde, öğretmen okullarında karma eğitim yapılıp yapılmaması gibi başka tartışmalar ile konu sürekli genişlemiştir. Karma eğitim tartışmaları asıl olarak II. Meşrutiyet'e doğru gelindiğinde veya bu dönemle birlikte daha belirgince kendini göstermiştir. Tartışmaların oluşmasına kaynaklık eden durum rüşdiye (ortaokul) düzeyinde ve onun üstündeki kurumlarda okumak isteyen kız sayısının artması ve her bir cinsiyet için ayrı ayrı okulların açılması önündeki fizikî sorunlar olmasıdır. Böylece II. Meşrutiyet ve sonrasına bakıldığında ibtidailerde (ilkokul), musiki muallim mekteplerinde, köy enstitülerinde, azınlık ve yabancı okullarında genellikle karma eğitim olduğu tespit edilir. Cumhuriyetin kurulmasıyla kızların öğrenimi noktasında çok daha köklü adımlar atılmıştır. Cumhuriyetle birlikte eğitimin karma olması artık bir tartışmadan ziyade tamamen uygulanması gereken yegâne bir hedef olarak benimsenmeye başlanmıştır. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat, 17 Şubat 1926 tarihli Medeni Kanun gibi yasalar karma eğitime geçmeyi hızlandırmıştır.⁸

Karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitim tartışmasının, dinî hassasiyetler, ahlaki değerler ve çağdaş değerler etrafında genellikle kızlar odağına indirildiği, ir kesim için karma eğitim yozlaşmanın sebebi olarak görülebilirken diğer bir kesim açısından bizzat çağdaşlaşmanın temel direklerinden biri olarak telakki edildiği söylenebilir. Fakat zamanla kızların eğitimine yönelik geleneksel sert tutumlar yerini daha yumuşak tutum ve davranışlara bıraktığı ifade edilebilir. Cumhuriyet, bu noktada önemli fırsatlar sunmuştur. Ancak Cumhuriyet'ten sonra da karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitimin tartışma konusu olmaya devam ettiği görülebilmektedir. Bugün 2024 yılı itibarıyla de bu tespit edilebilmektedir. Bir diğer ifadeyle bu tartışmanın yeni olmayıp hemen her Millî Eğitim Bakanı'nın döneminde gündeme getirilmiş bir konu olduğu söylenebilir.

Bugün Türkiye'de tek cinsiyetli eğitimi gündeme getirenler veya gündemde tutmak isteyenler bir kısım muhafazakâr, dindar çevrelerdir. Bazı STK'lar, sendikalar, dernekler, vakıflar da bunu açıkça dillendirmektedir. Örneğin, Eğitim Bir Sen, Bazı tarikatlar ve cemaatler, ÖNDER, Maarif Platformu, örnek verilebilir. Karma eğitimi savunup tek cinsiyetli eğitime karşı çıkanların ise Eğitim Sen, bazı feminist dernekler gibi daha seküler gruplar ve ideolojiler olduğu bilinmektedir. Ancak bu kadar sağ-sol veya dindar-seküler gibi belirgin bir ayrımın da bu konuda mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Dindar kimliğini taşımaya devam edip de karma eğitimi son derece önemli gören ve savunan insanlar olabileceği gibi seküler yaşam tarzına sahip olup tek cinsiyetli eğitimin de bir model olarak düşünülmesinin sakıncalı bir şey olmadığını söyleyebilecek insanlar olabilir.

⁸ krş. Yahya Akyüz, "Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı", *Millî Eğitim* 143 (1999), 12-32; S. Tunay Kamer, *Türk Eğitim Sisteminde Karma Eğitime İlişkin Fikirler, Tartışmalar ve Uygulamalar (1908-1950)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013).

2. Karma Eğitim veya Tek Cinsiyetli Eğitime Dair Tartışma Düzlemleri

Osmanlı-Türkiye Cumhuriyeti hattında “karma eğitimi savunanlar” ile “karma eğitime karşı çıkanlar” şeklindeki kutuplaşmada meselenin yine bir tarafında din, gelenek, muhafazakârlık dururken diğer tarafında modernleşme, sekülerleşme, laiklik durmaktadır. Karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitim konusundaki pedagojik tespitler dahi bu kutuplaşmada sadece bir malzeme olarak kullanılmaktadır.

Dindar-seküler; muhafazakâr-modern gibi kutuplar arasında karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitime dair savunu veya karşı çıkış argümanlarına bakıldığında tartışmaların dört düzlemde yürüdüğü görülmektedir. Bu düzlemler, “cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik”, “sosyal ve psikolojik boyut”, “uygulanabilirlik ve akademik başarı”, “öğrenci talepleri” şeklinde tasnif edilebilir.⁹ Bu araştırma da bu düzlemleri göz önünde bulundurmaktadır.

2.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik

Cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkların toplamına işaret eden bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet ise toplumun kadın veya erkek olmaya yüklediği farklı anlamların toplamına işaret eden bir kavramdır.¹⁰ Cinsler arasında biyolojik, anatomik, fiziksel, psikolojik, bilişsel, duyuşsal birtakım farklılıklar olduğu düşüncesine bağlı olarak öğrenme biçimlerinin de farklı olacağı varsayımı tek cinsiyetli eğitim savunusunun temel dayanaklarından biri olmaktadır. Biyolojik cinsiyet farklılıkları üzerinden geliştirilen tek cinsiyetli eğitim düşüncesini dindar muhafazakâr kesimler önemli bir ölçüt olarak kullanırlar. Bunun yanı sıra kız çocukları ile oğlan çocukları arasında nörolojik farklılıklar olduğu da vurgulanarak beynin iki cinsiyette farklı çalıştığına dair düşüncelere ve araştırmalara özellikle vurgu yapılır. Örneğin daha hareketli, agresif, bağımsız vs. olduğu düşünülen oğlan çocuklarına uygun yöntem ve teknikler, daha sakin, duygusal, işbirlikçi vs. olduğu düşünülen kız çocuklarına uygun yöntem ve teknikler seçilmek suretiyle eğitim öğretimin yapılması beklenmektedir.¹¹ Daha seküler kesimler, bu yaklaşımın cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarının birbirine karıştırılmasından kaynaklandığını ifade eder. Zira cinsel organlar üzerinden belirlenen cinsiyet dışında kızlara veya oğlanlara atfedilen farklılıkların büyük çoğunluğunun kültürel, toplumsal atıflarla ilgili toplumsal cinsiyet rollerinden ibaret olduğu vurgulanır. Cinslere yönelik ön kabullerin cinsiyetle ilişkilendirilmesinin aslında cinsiyetle ilgili olmadığı, bu ön kabullere göre tasarlanacak eğitimin de özellikle kız çocukları aleyhine olacağı vurgulanır. Dolayısıyla daha seküler yaşam tarzlarına sahip kesimler geleneksel kültürel yapıda kadına dair oluşmuş kısıtlamaların bizzat karma eğitimle aşılabileceğini, oysa tek cinsiyetli eğitimin ise bu kısıtlama algısını canlı tutmaya devam edeceğini işaret eder.¹²

Her iki eğitim modelinde bulunmuş öğretmenlerin kız öğrencilere veya erkek öğrencilere özel öğretim yöntem tekniklerinden bahsetmek gibi bir mesele ile karşılaşmadıklarını böyle bir tespit veya tartışmanın olmadığını dile getirmekte ama gerçekten bu konuya dair bilimsel bir gerçeklik varsa eğer “binalar aynı olabilir, sınıflar cinsiyete göre ayrıştırılarak farklı tasarlanabi-

⁹ krş. Abdulkhak Halim Ulaş - Ahmet Kırkkılıç, *Karma Eğitim ve Tek Cinsiyetli (Demokratik) Eğitim Üzerine Değerlendirmeler* (İstanbul: ÖNDER: İmam Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği, 2012); Eğitim Sen, *Karma Eğitimde Çarpıtmalar ve Gerçekler* (Ankara: Eğitim Sen Yayınları, 2014); Maarif Platformu, *Karma Eğitim Tartışmalarına Pedagojik ve Bilimsel Bakış Çalıştay Raporu*.

¹⁰ Harun Tunç, *Sekülerleşme, Toplumsal Cinsiyet ve Beden* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2022). 35.

¹¹ Ulaş - Kırkkılıç, *Karma Eğitim ve Tek Cinsiyetli (Demokratik) Eğitim Üzerine Değerlendirmeler*; Maarif Platformu, *Karma Eğitim Tartışmalarına Pedagojik ve Bilimsel Bakış Çalıştay Raporu*.

¹² Eğitim Sen, *Karma Eğitimde Çarpıtmalar ve Gerçekler*.

lir” gibi bir çözüm yoluyla problemin halledilebileceğini söylemektedir.

Öğretim yöntemi biçimi cinsiyetten çok okulun türü, okulun içindeki bölümlerle ilgili gibi. Yaklaşık 15 yıldır metal teknolojisi öğretmeni sadece erkeklerin olduğu okulda da çalıştım, şimdi de karma bir meslek lisesinde çalışıyorum, açıkçası bizim bölümü genellikle kız öğrenciler seçmiyor. Daha çok çocuk gelişimi, bilişim, belki biraz elektrik elektronik gibi bölümler. Sağlık bölümü, kuaförlük, yiyecek içecek gibi bölümlere daha çok yoğunlaşıyorlar. Yine de gerçekten bir dersin veya bir konunun kız öğrencilere farklı biçimde erkek öğrencilere farklı bir biçimde anlatılması bilimsel bir argümana sınıflar ayrıştırılarak bu iş çözülebilir. (K9, öğretmen, erkek, Metal Teknolojisi, 39).

Bir kere kızlar ve erkekler ne olursa olsun aynı binada olsun. Ha gerçekten kızlar için erkekler için farklı yöntemlerden bahsediliyorsa ve gerçekten bunlar bilimsel olarak ispatlanmışsa aynı binada okurlar ama sınıfları ayrıştırılır. Ona göre davranılır. Ben yine de sanmıyorum. 15 yıldır öğretmenim, her iki eğitimde de öğretmenlik yaptım, öğretmenlerin böyle bir tespiti ya da isteği yoktur. Yani konu cinsiyet değil de daha çok okul türüyle alakalı bir şey. O okullardaki bölümler üzerinden konuşulabilecek bir şey gibi. (K2, öğretmen, kadın, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 40).

Ortaöğretimin hem tek cinsiyetli eğitimi olan bir okulunda hem de karma eğitimin olduğu okulunda yaklaşık 20 yıldır okul rehber öğretmenliği yapmakta olan K5 aslında kadın cinsine veya erkek cinsine yönelik farklı eğitim öğretim modellerinin olduğu veya olması gerektiği konusunun öğretmenler nezdinde hiç gündeme dahi gelmediğini öğrencilerden ise çok nadiren bazı derslerde özellikle kız öğrencilerinin bazı şikâyetlerinin olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Her iki eğitim türünde çalışmış biri olarak kızların ya da erkek öğrencilerin bana bununla ilgili problem iletmeleri çok ama çok nadir olmuştur. Öğretmen arkadaşlardan herhangi birinin dersiyile ilgili zaten böyle bir şey dile getirdiğini hiç duymadım. Çok nadir bazı öğrencilerin ilettiği şeyler de şöyle ki bazen bazı kız öğrencilerin Beden Eğitimi dersindeki bazı uygulamalarda zorlandıklarını söyledikleri geliyor aklıma. Birkaç defa da bazı daha muhafazakâr diyebileceğimiz kızların sağlık dersi gibi biyoloji dersi gibi derslerde cinsellik, üreme gibi konularda derste gerildikleri minvalinde şeyler söylediklerini hatırlıyorum. Ya zaten bir fizikçi, coğrafyacı, kimyacı, İngilizceci, edebiyatçı, tarihçi kısaca aklınıza gelen birçok branşı düşünün hiçbirini kalkıp demez ki bu konu kızlara şöyle anlatılmalı erkeklere böyle anlatılmalı. (K5, öğretmen, erkek, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, 46).

Aslında gerek ortaöğretim olsun gerek üniversite ortamında olsun okulun kendisi karma eğitim modeline göre faaliyet yürütüyor olsa dahi okul türüne veya dersin gerekliliğine veyahut öğrencilerin taleplerine göre sınıfların cinslere ayrıştırılması, dersin hocasının dersin bir bölümünü kız öğrencilere bir bölümünü erkek öğrencilere ayırmak suretiyle dersi işlemesi gibi formüller fiiliyatta görülebilmektedir. Şu an İlahiyat Fakültesi üçüncü sınıf öğrencisi olan K11, üçüncü sınıfa kadar deneyimlemiş olduğu Kur’an’ı Kerim ve Dinî Musiki derslerindeki uygulamayı şöyle anlatıyor:

Kur’an dersinde de dinî musiki dersinde de önce erkekler Kur’an okuyor veya ezber veriyor, dinî musikide de ilahi falan söylüyorlar işte, onlar bitirince dersten çıkıyorlar. Sonra sıra biz kızlara geliyor. Valla bu bana saçma geliyor ama sonra da diyorum ki madem bazı kızlar bunu istiyor normal o zaman. Kızlardan erkeklerin yanında Kur’an okumak istemeyen oluyor ya da ilahi söylemek istemeyen. Fakat şu da var aslında her iki dersin hocası da böyle bir uygulamanın daha doğru olduğunu düşünüyor. Yani bu talep iki taraflı diyebiliriz. Konunun kadın sesi haram gibi şeylerle de ilgisi var. Şeyle de ilgisi var kızlar hani bu mahreç konularında erkeklere göre biraz daha zarifler ya hani gülünç duruma düşmemek için de bunu isteyen olabili-

yor. Bakın şunu inkâr edemem erkekler sınıftan çıktıktan sonra Kur'an hocasının mahreç konusunda erkeklere yüklendiği kadar kızlara yüklenmediğini söyleyebilirim. Bu da aslında bizim faydamıza oluyor. Ama tabii diğer taraftan bakarsak sonuçta mesele haram-helal meselesiyse her iki dersin hocası da erkek yani. Bunu nereye koyacağız bilmiyorum. (K11, öğrenci, kız, 23).

Aynı öğrenci lisede katıca uygulanan içinde bulunduğu tek cinsiyetli eğitimi şöyle bir örnekle ifade etmektedir:

Ben 9. sınıftayken sadece sınıflar değil koridorlar da ayrıydı erkek öğrencilerle. Aynı binanın içerisinde sağ taraf kızlar sol taraf erkeklere ait gibi bir şeydi. Bir gün müdür yardımcısının odasına gitmem gereken bir durum vardı ama müdür yardımcısının odası erkek koridorundaydı. Aynı gün içerisinde sırf o koridora geçtim diye nöbetçi öğretmen sınıfa gelip erkek koridorunda "kuyruk sallarsanız" belalar sizi elbette bulur demişti. Bunun gibi daha binlerce örnek vardır ama eminim ki kim ne kadar örnek verilirse verilsin bunlar her zaman göz ardı edilecek. (K11, öğrenci, kız, 23).

Tek cinsiyetli eğitimi vurgulayan daha dindar ve muhafazakâr çevreler karma eğitimin cinsler arasındaki farklılıkları yok saydığını, cinsiyet rollerini düzleştirdiğini ileri sürer. Bunun da geleceğe dair kaygı verici olduğunu işaret eder. Bunların yanı sıra karma eğitimde, tam da cinsel hormonların çalışmaya başladığı bir dönemde cinslerin ilgilerinin, tutum ve davranışlarının etkilendiğini, konsantrasyonlarının dağıldığını ("ateş ile barut yan yana" ifadesi çok sık rastlanan bir ifade) ileri sürmektedir. Aslında tek cinsiyetli eğitimde bu argümanların da muhafazakâr kesimlerce bu sefer asla istenmeyecek başka problemler doğurabileceğini ve bu ihtimallerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini K7 kodlu öğrencinin şu söyledikleri üzerinden analiz edebiliriz:

Ya hocam nasıl anlatayım bilmiyorum kişi zihninde ne yapmak istediğini belirlemişse her ne ortamda olursa olsun bu isteğini ilk önce en yakındaki kişiyle tecrübe etmek ister. Erkek-erkek, kadın-kadın veya kadın-erkek hiç fark etmez. Lisede o kadar kızlar olmadan yaşamışız ki şimdi üniversitede kız arkadaşlarla iç içeyken kendimi hep bozulmuş gibi hissettim. Bazen de ben yeni yeni adam oluyorum derdim içimden. Erkek meslekte okurken pansiyonda yatılı kaldığımız günleri düşünüyorum siz de pansiyonda nöbetçi olurdunuz. Sizin öğrenciler adına gördükleriniz nedir ki hocam siz kaçta kaçını görüyordunuz. Valla öyle şeyler vardı ki ben şimdi biz o zamanlar daha bozukmuşuz diyorum. Allahtan o kadar sıkı şartlar yoktu. Biraz daha sıkı şartlar olsun ortalık eşcinselden geçilmez. Tabii ki hepsi için demiyorum. Ama öyle hareketler var ki normal hayatta hiç hoş görülmecek şeyler belli bir süre sonra normal hale gelmeye başlıyor. Siz de bilirsiniz sırf bunun için okuldan atılanlar oldu. Ya da okulları değiştirildi filan. (K7, öğrenci, erkek, 25).

Uzun yıllardır hem tek cinsiyetli eğitimdeki hem de karma eğitimdeki gözlemlerimize ve yine her iki eğitimi deneyimlemiş öğretmenlerden ve öğrencilerden elde edilen görüşlere dayanarak söylemek gerekirse aslında okulun türünü veya okuldaki bazı bölümlerin türlerini de akıldan tutmak kaydıyla cinsiyetlere farklı eğitim öğretim biçimlerinden söz etmek çok doğru gözükmemektedir. Fakat eğitim öğretim sisteminin cinsiyetler arasında hiçbir fark olmadığını varsayarak eğitim verildiğine dair, cinsiyetlerin aynılaştırıldığına dair iddiaların da cevaplandırılması gerekir. Bu iddiayı cevaplandırmak veya bizzat iddia sahiplerinin iddialarına cevap bulması da çok zor gözükmemektedir. Zira Türk Millî Eğitim sisteminin müfredatına ulaşmak zor olmadığı gibi eğitim öğretim faaliyetlerini gözlemleyerek okullarda bir cinsiyetsizlik dayatmasının olup olmadığını çözümlenmek de zor değildir. Günümüz postmodern dünyasının ciddi tartışma konularından biri toplumun cinsiyetsizlik tehdidiyle karşı karşıya olup olmadığı meselesidir. Türk

toplumunda “dinci” ve “sekülerist” tutuculukları paranteze alırsak ortalama bir ailenin de “cinsiyet” ve “eğitim” noktasında “fırsat eşitliğine evet, farklılığa evet, ama aynılaştırmaya hayır!” tavrında olduğu söylenebilir. Fakat gündelik hayatın değişim dönüşümü içinde olup bitenler üzerinden ortaya çıkan tartışmalar üzerinden Millî Eğitim sistemini sorunun kaynağı olarak görmenin de sahici olmadığını belirtmek gerekmektedir.

Karma eğitimin avantajları arkadaş çevrende her iki cinsten de arkadaşın olduğu için daha farklı fikirler daha farklı düşünceler görüp duyuyorsun. Bir diğer husus kişinin giyim kuşam temizliğinde her iki cinsin de kendine daha bakımlı daha titiz olduğunu fark ettim. Ortamda konuşulan cümleler seçilip ahlaki açıdan daha dikkatli olunuyor. Karşı cinsiyete karşı duyulan arzu istek heyecan normal seviyelere iniyor, arkadaşlıklar daha çabuk daha pozitif kuruluyor. (K5, öğrenci, erkek, 25).

Tek cinsiyetli bir ortamda uzun süre bulunmak kişinin bundan sonraki hayatında yaşam tarzının sürekli bu şekilde sürecekmış gibi bir kaniya varması (örnek olarak, kızların hayatı boyunca sürekli kadınsal konuları sürekli ön planda tutmaya çalışması ve erkeğin sürekli güç kullanma gibi duygulardan bahsetmesi gibi) bu ortamda kalma süresi uzadıkça kişinin karşı cinse olan merakını ya körüklüyor ya da bu tarz duyguları köreltiliyor. Erkek meslek lisesindeki yıllarımda kimse demesin ki erkek-kadın arkadaşça iş birliği içinde yaşayabilir. Kadınların bizim muhabbetimiz içinde normal bir insan olarak geçtiğini hiç hatırlamıyorum sadece bir cinsel obje. (K9, öğrenci, erkek, 25).

Öte taraftan karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitimden herhangi birini savunmanın veya bunlardan herhangi birine karşı çıkmanın analizini “dinci-sekülerist” gibi kutuplar kısılcacında yapmak kolay gözükürken “dindar-seküler” gibi daha yumuşak başlı ayrımlar arasında çözümlenmek daha zordur. Dindar kimliğini taşımaya devam edip de karma eğitimi son derece önemli gören ve savunan insanlar olduğu gibi seküler yaşam tarzına sahip olup tek cinsiyetli eğitimin de bir model olarak düşünülmesinin sakıncalı bir şey olmadığını söyleyebilecek kişiler veya kurum ve kuruluşlar bulunabilir. Dinî veya en azından dinî-seküler bir çevre içinden kendini gösteren şu iki görüş burada kulak vermek önemli olacaktır:

... Karma eğitimin yapıldığı dönemde bile öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişiminde problemler yaygın iken tek cinsiyete dayalı eğitimin sonucunda çıktılar nasıl olacaktır? Çıktıların olumlu olabilmesi için cinsler arasındaki ilişkilerde cinsiyet değil insan/şahsiyet merkezli bir yaklaşım ön planda olmalıdır. Bunun için de cinsler birbirinden kaçmak yerine karma ortamlarda birbirine önce insan olarak bakabilmeyi ve ahlaki ölçüler içerisinde birlikte yaşamayı tecrübe etmelidir.¹³

... Eğer madem böyle ne idüğü belirsiz, nereye gideceği belli olmayan yaratıklar bu gençler, onları cidden okullarını ayırarak istemediğiniz hal ve davranışlardan uzak tutacağınızı mı düşünüyorsunuz? Hala kadın ve erkeklerin arasındaki tek muhtemel ilişkinin cinsellik içereceği kabulünün ve cinselliğin kadınlar ve erkekler birbirinden ayrıldığında ortadan kalktığını düşünmenin sığılığını ifade etmek bana komik geliyor zaten. Onu geçtim, okul çıkışları, mahalle parkları ve hatta internet... Siz hala cidden bir insanın hayatını her yönüyle kontrol edebileceğinizi mi düşünüyorsunuz?¹⁴

¹³ Muhammed Esat Altıntaş, “Yüksek Din Öğretiminde Karma Ya Da Tek Cinsiyete Dayalı Eğitim Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 373-406., 403.

¹⁴ Rumeysa Çamdereli, “Karma Eğitim İstiyorum, Bu kadar”, *Reçel Blog* (21 Ekim 2016). <http://recel-blog.com/karma-egitim-istiyorum-bu-kadar/> (Erişim 14 Kasım 2023).

2.2. Sosyal ve Psikolojik Boyut

Tek cinsiyetli eğitim veya karma eğitim noktasındaki tartışmaların önemli tartışma düzlemlerinden birini sosyal ve psikolojik vurguların olduğu düzlem oluşturmaktadır. Gerçekten de tek cinsiyetli eğitimin veya karma eğitimin kendine göre sosyal ve psikolojik bazı avantaj-dezavantajlarından bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Öğretmen katılımcılardan da öğrenci katılımcılardan da bunun tespit edilebildiği söylenebilir. “Kendini ifade edebilmek”, “rahat olabilmek”, “öğretmenle iletişim”, “karşı cins ile ilişkiler”, “özbakım”, “özsaygı”, “kişilik gelişimi” gibi konularda kimi görüşler tek cinsiyetli eğitimin avantajlı olabileceğinden bahsederken kimi görüşler karma eğitimin avantajlı olduğundan bahsetmektedir:

Tek cinsiyetli eğitimde gelişim dönemleri açısından (ergenlik) daha rahat olma fırsatı doğuyor. Kavga sayısı daha az oluyor. Karma eğitimde de alınganlık kıskançlık fazla sayıda kavga gibi olumsuz yönler olabiliyor (K1, öğretmen, kadın, Biyoloji, 42).

Tek cinsiyetli sistemde okumanın bana avantajları kendimce şu şekilde olmuştur. Herhangi bir sınıfta herhangi bir konu hakkında fikirlerini özgür bir şekilde samimi olarak açıkça çekinmeden söyleyebilmek (cinsel konular) o ortamda yapılan hareketlerin özgür bir şekilde yapılabileceği fikrinin daima aklının bir köşesinde olması ve o hareketlerin çoğunluk tarafından kabul göreceği düşüncesine sahip olmam. O alanda bulunan kişilerin düşünce yapısının farkında olup ona göre hareket edilmesi ve yapılacak hareketin az çok belirgin olmasının verdiği rahatlık... (K7, öğrenci, erkek, 25).

Kendimi ifade etmeyi karma eğitimde daha çok öğrendim. Bir farklı cinsiyet olunca utanmadan konuşmayı. Ya da daha giyimimize ya da duruşumuza dikkat etmeyi bu da zamanla özgüvenimi arttırdı. (K8, öğrenci, kız, 24).

Kız meslek, Endüstri meslek ve Anadolu lisesinde çalıştım. Endüstri meslek lisesi öğrencileri çok kaba, erkek öğretmenler için çalışmak çok rahat. Kız meslek öğrencileri çok rahat, bu rahatlık olumlu bir şey ama tıpkı erkek meslekteki gibi sorunlar da çıkarıyor. Erkek meslekte kadın öğretmen olmak ne ise kız meslekte erkek öğretmen olmak onun gibi bir şey oluyor. Karma Anadolu lisesinde erkek ve kız öğrencileri daha bakımlı ve erkekler daha alfa karakter sergilemeye çalışan tiplerdi. (K5, öğretmen, erkek, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, 46).

Tek cinsiyetli eğitimde cam kenarında yoldan geçen karşı cinsin seyredildiğine çoğu kez şahit oldum. Karşı cinsiyetli hocalara duyulan arzular fikirler ahlak dışı hareketler gördüm. Uzak kalındığı için sevgilisi veya arkadaşı olan başka birine imrenilerek bakılıyor. (K3, öğrenci, erkek, 25).

Kapıdan dışarı bakarken arkadan gelen hemcins hocanın kapıya tekme atıp canımı yakması ve sonrasında yanıma gelerek samimiyete sayarak yaptım demesi unutamadığım bir olaydı. Aşırı samimiyetin sonuçları olarak bu olay bir travma gibi kafamda öyle duruyor orda. (K12, öğrenci, erkek, 26).

Karma eğitimde kadın-erkek isteyerek veya istemeyerek aynı ortamda bulunuyor bu yüzden karşılıklı bir etkileşim var. Yani birbirini tanıyıp ileriki yaşamlarını bu etkileşime göre belirliyorlar. Bence daha erken dönemde çift taraf etkileşimi yaşayan insanlar tek cinsiyetli tarafların düşünce sistemine nazaran daha geniş bir düşünce skalasına sahip oluyorlar. İleriki dönemlerde uzaydan gelen bir şeymiş hissine kapılmıyorlar. Karma eğitimin dezavantajlarını sayın deseniz şöyle diyebilirim. Cinsler tarafından sahiplenme-sahiplenilme duygularının çok fazla abartıldığı bir ortam olduğundan dolayı hem farklı cinsler arasında ve hemcinsler arasında bu duygunun kontrolü bir hayli zor oluyor. O ortam kaos ortamı (o beni senden daha çok seviyor-ben onu senden daha çok seviyorum gibi). Bazı duygular erkenden ve kontrolsüzce tüketildiği için ilerleyen dönemlerde bu duyguların tezahür etmesi gereken yerlerde bulunamaması

gibi. (Aşk, güven, tutku, arzu gibi) gerçek kişiye, eşine sevgiline bu duyguların ulaşamaması. Erken dönemde yaşanan duyguların ilerleyen zamanlarda istek ve arzu uyandırmadığı için ruh halindeki bozuklukların ve erken ulaşılan doyum noktasının sosyal ve kişisel yaşama yansımaları gibi. (K7, öğrenci, erkek, 24).

Tek cinsiyetli eğitimin veya karma eğitimin sosyal ve psikolojik boyutlardaki bazı avantaj-dezavantajları birlikte düşünüldüğünde ölçü bir şekilde kaçmaktadır. Sadece öğrenciler arasında değil aslında öğretmen ve öğrenci arasında da ölçü kaçmaktadır. Bu bağlamda karma eğitim daha avantajlı gözükmemekte ama daha “parlak” öğrencilerin ön plana çıkıp bir kısmının “sönük” kalmasına sebep olmaktadır. Tek cinsiyetli eğitim daha avantajlı gözükürken bu sefer ilişki ve iletişimdeki aşırı rahatlıklar, başka sorunlara yol açmaktadır.

Öte taraftan tek cinsiyetli eğitimi vurgulayan daha tutucu dinî ve muhafazakâr çevreler karma eğitimde kız öğrencilere cinsel tacizlerin arttığını, karma eğitimin kız çocuklarını mağdur ederek erkek hegemonyası altında eğitim almaya zorladığını ileri sürmektedir. Karma eğitimin nesilleri “bozduğu”, “çarpık seküler hayata devşirdiği” siteminde bulunmaktadır. Daha seküler kesimler hayat boyunca iki cins birbiriyle ortak bir hayatta yaşamaya devam edecekse insanın karakterinin şekillendiği ilköğretim, ortaöğretim, üniversite dönemlerinde de cinslerin birbirini anlamaya çalışmasının, öğrenmesi gereken bazı şeyleri karşı cinsten öğrenmesinin, karşı cinsle doğru ve sağlıklı bir iletişim kurmasının önemli olduğunu vurgular. Bunun aksinin yeni kutuplaşmalar, ayrışmalar yaratacağını işaret eder. Tek cinsiyetli eğitimin sağlıklı kişiliklerin oluşumuna set çektiğine dair görüşler ortaya koyar. “Haremlik-selamlık” uygulaması ile cinsiyet ayrımcılığının okullar üzerinden tekrar üretilmeye mahkûm olduğunu belirtir. Oysa okulda tek cinsiyetli eğitim alan cinsiyetlerin okul dışında yine günlük hayatın akışında yaşamı paylaşmaya devam ettirmek zorunda olduklarını dile getirir. Öğretmen ve öğrenciler arasından bu tür yaklaşımları destekleyen tespit ve görüşler bulunmaktadır:

Eğitimin tek cinsiyet olmasının avantajı bence sadece herkes kendi cinsiyetinden olduğu için rahat hareket edebilme, kendin olabilmeydi. Onun dışında ben hep olumsuz yönlerini gördüm. O süreçte kendime olan özgüvenimi daha da yitirmiştim. Karşımda farklı cinsiyet olduğunda hem daha duruşunu değiştirmeni gerektiriyor hem de konuşman bile karşımda bir erkek olunca daha dikkat etmen gerektiği düşüncesine giriyorsun. 4 yıl boyunca kendini hem konuşma hem de davranış açısından rahat bıraktığında bunun sonunda karşımda farklı cins çıkınca hem utangaç hem de bastırılmış çekingen biri oluyorsun (K6, öğrenci, kız, 23).

Tek cinsiyetli eğitimin hiçbir avantajı olmadı. Karşı cinsten uzak kaldığı için arkadaşlık kurulamıyor bunun yanı sıra bir karşı cinse karşı sohbet girişimi arkadaşlık girişiminde utangaçlık heyecan oluyor pozitif bir sohbet arkadaşlık kurulmuyor. Buda bireyin sosyal hayatta geri kalmasını diğer yaşlılarına göre geride kalıyor. Lise çağında ilk veya orta öğretim çağında tek cinsiyetli eğitim gören bir öğrenci sadece erkek muhabbeti erkek fikrine şahit oluyor onları görüp duyuyor karşı cinsin düşünce yapısı vicdani yönlerinden eksik kalıyor. Bir diğer husus tek cinsiyetli eğitimde kişisel bakım konusunda dikkatsizlik konuşma üslubunda rencide edici kelimeler ağırlıklı oluyor. Karşı cinse istek arzu aşırı şekilde fazlalık gösteriyor uzaylı birymiş gibi görülüyor uzak kaldığında dolayı. (K1, öğrenci, erkek, 25)

Tek cinsiyetli eğitimin avantaj diye nitelendirebileceğim bir artısı olmadı. Sadece sınıf ortamında rahatlık yarattı ama bunu aslında avantaj olarak değil dezavantaj olarak nitelendirmem gerekir. Çünkü tek cinsiyetli ders görülen sınıflarda bu fazla rahatlıktan dolayı uygun ortamlar oluşuyor kişisel sınırlar yok oluyor. Baktığınızda tek cinsiyetli eğitimin öngörülen amacı “helal-haram” sınırlarına uygun ortam yaratmak ama tek cinsiyetli eğitim buna çözüm değil aksine yasak koyulan şeyi daha çok arzulanan hale getiriyor. (K11, öğrenci, kız, 23).

Karma eğitimin de tabii ki kendine göre olumsuz yönleri var ama bu sadece sınıftaki rahatlıkla ilgili bir dezavantaj. Bana ve diğer kız öğrencilere eminim ki en büyük artışı çalışma hayatına başladıklarında erkek bireylerle bir arada aynı ortamı paylaşmayı onların fikirleri ve zihniyetleri hakkında ön bilgi sahibi olmayı karma eğitim sayesinde elde etmiş oluyoruz. Tek cinsiyetli eğitim bu yönde hem erkeklere hem kadınlara hayata 1-0 geride başlamalarına yol açıyor. Eğitimin amacı şu an baktığımızda ekonomik özgürlük kazanmak ve kendi ayaklarımızın üzerinde durabilmektir. Ama tek cinsiyetli eğitim sanki hayat sadece girdiğimiz o sınıftan ibaretmiş gibi ve kadın-erkeğin birleşmesi her zaman kötü sonuçlar doğuracakmış "günah" kavramının eşittir karşısına karma eğitim yazılacakmış gibi algı yaratmaktan ibaret. (K13, öğrenci, kız, 25).

Tek cinsiyetli eğitimin olduğu lisede okuyan biri olarak, o zamanlar bizim okulumuzda büyük bir konferans salonu vardı. Ve diğer lisedeki erkeklerde burada toplu halde programlar hazırlarlardı ve gelirlerdi. Bir gün yine geldikleri vakit, tüm kız öğrencileri sınıflara tıkıp başıra başıra öğretmenlerin kızları sınıfa kapattıkları bir zamandı. O kadar kötü bir durumdu ki. Karşımızda sadece cinsiyeti farklı birileri vardı ama bizi görmeleri tamamen yasaktı. (K10, öğrenci, kız, 22).

Aslında bazı tutucu dindar ve muhafazakâr ailelerin "demokrasi", "evrensel insan hakları" gibi kavramları önemsemeyip tek cinsiyetli eğitim konusuna gelince bu kavramlara atıf yapmak suretiyle taleplerini dile getirmesi bir çıkmaz gibidir. Aynı şekilde sekülerist yaşam tarzına sahip kimi çevrelerin "isteseniz de istemeseniz de cinsiyetler okul dışında zaten sosyalleşmeye devam etmektedirler" şeklindeki çıkışları da farklı ama hemen hemen eşit derecede bir çıkmazdır. Cinsiyetlerin ayrı okuması onların kendi içinde kendilerini göstermeleri bakımından önemli gibi gözükmemekte fakat bu sefer karşı cinslerin birbirlerinden alacakları deneyimleri engellemektedir. Sonuçta bu hayat sadece eğitim hayatı ile bitmemektedir. Diğer taraftan bugünün toplumunda iletişim, birbirini anlamak, birlikte yaşama becerisi, vs. önemli ve iki cins arasında da ayrı bir önem kazanmaktadır.

2.3. Uygulanabilirlik ve Akademik Başarı

Tek cinsiyetli eğitimin mi yoksa karma eğitimin mi daha uygulanabilir olduğu konusunda çeşitli gözlemler ve deneyimler bulunmaktadır. Tek cinsiyetli eğitimin olduğu okul veya sınıfta öğretimin sabote edilmesinin daha kolaylaştığı ama hemcins bir ortamın vermiş olduğu avantaja bağlı olarak öğrencinin kendini gösterebilme olanağının olduğu, öğretmen de hemcins ise tabii gibi duran bazı konuların çok daha açık seçik ve çarpıcı anlatımla dile getirilmesi bir avantaj olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu sefer de aşırı rahatlığın disiplin sorunlarına sebep olması dezavantajlar yaratmaktadır.

Karma eğitimde sınıf içi sosyallik daha seviyeli, sohbetlerin sana artı bir şeyler vermesi konuşmadan ya da bir şey yapmadan öncesini ve sonrasını düşünerek hareket edilmesi sınıf içi daha seviyeli bir ortam oluyor. Dezavantajları pasif ve çekingen arkadaşların ders içi katılımı düşmesi, öğretmenle olan iletişimde kopukluk oluyor. (K4, öğrenci, erkek, 24).

Tek cinsiyetli eğitimde öz bakım kaygıları yerine kişisel gelişim ön plana çıkıyor. Dezavantajlarını akılda tutmak kaydıyla burada bir öz benlik oluşumu sağlanabilir. Daha samimi bir sınıf ortamı oluşabiliyor. Aynı cins öğretmenin daha çarpıcı anlatım ya da örneklendirmeleri ortaya çıkabiliyor. (K5, öğretmen, erkek, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, 46).

Bu konuda tek cinsiyetli sınıflarda erkeklerin kızlara oranla dersi daha çabuk sabote ettiği gözlenen bir durumdur. Ama okuldan okula bölgeden bölgeye idareciden idareciye öğretmenlerden öğretmene değişen bir durumdur bu. Öğretimin uygulanabilirliği en başta eğitim

felsefesine bağlıdır. Öğrenciyi hayata hazırlayan bir politika sorunları daha da azaltır. Karma eğitim ve tek cinsiyetli eğitimin tartışılması öğretimin uygulanabilirliği konusunda bizi bir yere götürmeyeceği aşikar. Karma eğitim sadece bireyi topluma ve hayata hazırlamak için bir amacı olur. Başarıyı artırmanın birçok yolu vardır. (K7, öğretmen, kadın, Edebiyat, 38).

Tek cinsiyetli eğitimin avantajı olduğunu düşünmüyorum. Karma eğitim veren okullarda ve tek cinsiyetli eğitimin olduğu okullarda da çalıştım. Bunun amacının ne olduğunu bilmiyorum fakat sorunları çözmek veya eğitim kalitesini yükseltmek için yapılıyorsa sorunları doğru okumamanın bir sonucu olarak görüyorum. Öğrenciler de bu durumdan hep şikayet etti. Hatta komedi programlarına bile malzeme oldu. Meslek lisesi öğrencileri denilince direkt akla mizah geliyor. Kız öğrencilerin olduğu tek cinsiyetli okullarda biraz daha sessizlik oluyor başka bir olumlu taraf göremedim. Bu sessizlik öğretmenin ders anlatımı açısından güzel. Ama kız öğrenci için de çok sağlıklı bir sonuç doğurmaz. Yani bastırılmış olan cinsiyetin bastırılmış olmasını düzeltmek yerine bu sistemden faydalanmış oluyoruz sadece. Eee erkek öğrenciler de çok gürültülü oluyor. Onları da zaptetmek zor oluyor. (K3, öğretmen, erkek, Felsefe, 43).

Tek cinsiyetli eğitim ortamında daha rahat ya da serbest sınıf ortamı derken daha disiplinsiz ve özsaygıdan uzak bir sınıf ortamına kapı aralıyor. (K6, öğretmen, erkek, Coğrafya, 40).

Tek cinsiyetli eğitimin avantajları öğretmenlere ders içi soru sorma konu tekrarı iletişimin daha rahat olması istediğini sorabiliyorsun sınıf içi arkadaş ortamı daha rahat. Ama işte aynı zamanda aşırı seviyesiz oluyor arkadaşlarıyla aranda bir süre sonra mesafe kalmıyor ve herkes davranışlarını ve söylediklerini düşünmeden söylüyor bu lise çağında olduğu için sınıf içi kargaşa gruplaşmaya neden oluyor sınıf içi çatışmalar fazla oluyor. (K2, öğrenci, erkek, 23).

Konunun akademik başarı kısmına gelindiğinde bir kısım dindar ve muhafazakâr çevreler Japonya, Amerika, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerde tek cinsiyetli eğitim veren birçok liseye ve üniversiteye dikkatleri çekerek buralardaki akademik ve pedagojik başarıyı tek cinsiyetli eğitim savunularında veya karma eğitime karşı çıkışlarında bir dayanak olarak kullanır. Tek cinsiyetli eğitim veren kurumların çeşitli ülkelerdeki sayısına dikkat çekerek argümanlarını güçlendirmek ister. Karma eğitim savunusu yapan daha seküler kesimler aslında bunun tek cinsiyetli eğitim ile ilgili doğrudan bir alakasının olmadığı bunun o okulların köklü olması ile ilgili bir durum olduğunun altını çizilmektedir. Bir de söz konusu ülkelerde veya bölgelerde tek cinsiyetli eğitimin sırf başarı odaklı düşünülmesi daha anlaşılabilir olurken Türkiye’de daha kültürel ve dinsel kaygılarla bunun istenmesine şüpheyle yaklaşılmaktadır. Karma eğitimi savunusu yapan daha seküler kesimler tek cinsiyetli okullardaki başarının hemcins sınıflar ve okullar oluşturulmuş olması ile ilişkilendirilmesinin şişirilmiş bir algıdan ibaret olduğunu söyleyerek başarı varsa bile bu başarının “öğretmen başına düşen öğrenci”, “uygun, kullanışlı ve geliştirici materyal”, “öğrencinin sosyal, psikolojik gelişimini olumlu etkileyen etkinlik, ortam ve koşullar”, “ailenin gelir düzeyi ve eğitime yaklaşımı” gibi birçok faktör ile ilgisinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgular.

Öğretmenlerden bu bağlamda meselenin cinsiyet kavramına indirgenmemesi gerektiğini düşünenler bulunmaktadır. Her başarının kendi içinde değerli olduğuna, okul türüne göre başarının değişebileceğine dikkatleri çekmektedir. Karma eğitimde başarı denildiğinde branş dersleri kastediliyorken meslek lisesinde daha çok okuduğu meslekî bölümdeki başarı kastediliyor olduğunu hatırlatmak istemektedir.

Eğitimde sorun olabilir fakat bunun sebebi asla karma eğitim kaynaklı olduğunu düşünmemek gerekir. Bu teknoloji çağında bir sorunun çok fazla çözümü üretilebilmektedir. Eği-

timde çok boyutlu sorunlar var fakat sebepleri eğitim felsefesinden, kalitesinden, psikolojik, sosyo ekonomik yapıdan ve toplumun kültürel yapısından ayırtırmadan tek boyuta (cinsiyete) indirgemek çözüm üretmemek için bahane uydurmaktan öteye gitmez. (K4, öğretmen, kadın, İngilizce, 32).

Başarıyı nasıl tanımladığımız, neye göre değerlendirdiğimiz çok önemli. Branş derslerindeki başarıyı kastediyorsak karma eğitimde bunun daha net biçimde önde olduğunu söyleyebilirim. Nitekim Fen Lisesi'nin, karma olan Anadolu Lisesi, karma proje okulları gibi okullarda branş derslerinin başarısı ortaya çıkıyor. Ancak meslek derslerine dair bir başarıdan bahsediyorsak tabii ki "erkek meslek" lisesindeki kaynak çeken öğrenci de başarılıdır. Branş dersleri zayıf olsa bile. (K10, öğretmen, kadın, Görsel Sanatlar, 33).

Medreseler bazında düşünüldüğünde İslami kültür ve toplumda da tek cinsiyetli eğitimde başarı kendini gösterir. Fakat kadınların genellikle eğitimsiz kalması veya bırakılması meselesi göz önünde bulundurulduğunda konu tekrar tek cinsiyetli eğitimin de ötesine geçmiş olur. Meseleye ideolojik yaklaşan çevreler odağından çıkılıp daha objektif yaklaşıldığında gerçekten de akademik başarı konusunda tek cinsiyetli eğitimin veya karma eğitimin daha tercih edilebilir olacağına dair üzerinde uzlaşa sağlanacak bir sonuç bulunmamaktadır.

7 dersten başarısız olan bir öğrencime nedenini sorduğumda, hocam sınıfta kızlar olsaydı çok başarılı olurdu demesi beni epey güldürmüştü. Tek cinsiyetli sınıflarda öğrenciler daha yulğun oluyorlar. (K9, öğretmen, erkek, Metal Teknolojisi, 39).

Başarı açısından baktığımızda karma eğitim daha başarılıdır veya tek cinsiyetli eğitim daha başarılıdır diyemem. Fakat karma eğitimde biraz daha gayret gördüm diyebilirim. Ama uygulama konusuna gelince cinsiyet, cinsellik konuları etrafında sorunlar olabiliyor. Ama bu da normal geliyor bana açıkçası. Kız erkek öğrencilerin bazen mesafeyi koruyamaması bir tarafa kız meslekte erkek öğretmen olmanız bir dert erkek meslekte kadın öğretmen olmanız ayrı bir dert. Ama dediğim gibi çok abartmıyorum bunlar olacak mecburen. Böyle böyle insan olmayı öğreneceğiz. (K8, öğretmen, erkek, Bilişim Teknolojisi, 34).

Okul türüne göre başarıyı düşünmek gerekiyor. Yıllarca çalıştığım tek cinsiyetli okulda hep sapla saman birbirine karıştırıldı. Bir kere bir ilçede veya ilde ortaokulda başarısı en düşük öğrencilerin meslek lisesine gitmesi gerekiyormuş gibi bir algı var. Öğretmenlerde, müdürlerde de bu var. Sonra efendim meslek lisesinde neden akademik başarı yok deniyor. Hatta bir İlçe Milli Eğitim Müdürü vardı çalıştığım ilçede liselerin okul müdürlerini ve öğretmenlerini topluyordu okulların denemelerdeki başarılarını kıyaslıyordu ve sonra meslek lisesinin müdürlerine ve öğrencilerine yükleniyordu. Bu bir şaka olsa gerek. Bakın erkek meslekteki bizim öğrencilerin denemede başarıları yoktu. Ama o çocuklar ilçedeki bütün okulların kırık sıralarını tamir ederdi, kamera sistemlerini döşerdi, kaynak yapılması gereken bir şey varsa kaynak yapırlardı daha çok şey sayabilirim. Onun için sapla samanı birbirine karıştırmaya gerek yok bence. (K11, öğretmen, erkek, İngilizce, 46).

Karma okulların daha başarılı olduğunu ortaya koyan çalışmalar da tek cinsiyetli eğitim veren okulların karma eğitim veren okullara nazaran başarısının daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Bazı çalışmalar tek cinsiyetli eğitim olduğunda karma eğitime göre matematik ve dil başarısının arttığını tespit ederken bazı çalışmalarda bu başarı tespit edilememektedir. Her iki cinsin duygusal ve zihinsel gelişimin sağlıklı olması bakımından, ayrı okullarda eğitim almalarının daha tercih edilebilir olduğunu işaret eden çalışmalar olduğu gibi bunun tersi istikametini söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Değişik çalışmaların verileri, karma eğitim veya tek cinsiyetli eğitimde farklı başarı hikâyelerinin olduğunu göstermektedir. Böylece göreceli veriler ışığında başarıyı doğrudan karma eğitime veya tek cinsiyetli eğitime mâl etmek

doğru gözükmemektedir.¹⁵

2.4. Öğrenci Görüşleri/Talepleri

Yapılan bazı araştırmalar, öğrenciler odağından bakılmak suretiyle karma veya tek cinsiyetli eğitim tartışmaları ile ilgili önemli veriler sunmaktadır. Örneğin İlahiyat öğrencileri [1335 kişi] üzerinde yapan bir çalışmaya göre¹⁶ karma eğitime karşı çıkanlar [792 kişi] çoğunlukla pedagojik kaygılar ve dini kaygılardan dolayı karşı çıkmaktadır. Cinsiyet ilişkilerine dair kaygılar veya karma eğitimin ideolojik bir dayatma olduğu kaygısı daha az bir sayıyı temsil etmektedir. Karma eğitimi savunanların ise [543 kişi] argümanları baştan sona sıralandığında, 1- sosyal ve mesleki gerçeklik, 2- sağlıklı kadın-erkek ilişkileri, 3- kişisel ve sosyal gelişim, 4- pedagojik katkı, 5- dini açıdan sakıncalı olmaması, şeklinde sıralanmaktadır. İlahiyat fakültesindeki öğrenciler üzerinde yapılmış bir başka araştırmada,¹⁷ öğrencilerin hemen hepsinin [218 anket, 30 mülakat] hemfikir olduğu konu, tek cinsiyetli eğitim sınıflarında öğrencinin kontrol edilemediği ve sınıf düzeninin bozulduğu, bunun da ders başarısına olumsuz etkide bulunduğudır. Karma eğitime karşı görüş belirten öğrencilerin cinsiyetlerin sınıf içerisinde fikir uyuşmazlıkları yaşadıkları ve bu durumdan kaynaklı olumsuzlukları belirttikleri tespit edilmektedir. Her iki eğitim modelinin de içinde bulunmuş olan öğrenciler çoğunlukla karma eğitim öğretimden yana fikir beyan etmişlerdir. Karma eğitim önemsenmekle birlikte bazı mesleki dersler ve konular bağlamında (Kur'an-ı Kerim gibi) tek cinsiyetli eğitim düzenlemelerinin de yararlı olacağına altı çizilmiştir. Başka bir İlahiyat Fakültesinin öğrencileri üzerinde yapılmış olan araştırmanın¹⁸ bulguları ise şöyle sıralanabilir: Öğrenciler [163 kişi] tek cinsiyetli eğitimi akademik, duygusal ve kişilik gelişimine katkısı bakımından anlamlı görmemekle birlikte tek cinsiyetli eğitimde kendilerini daha rahat ifade ettiklerini ifade etmektedir [%69,3'ü]. Bu oran, kızlarda %70,1; erkeklerde %68,4 şeklindedir. Buna karşılık bu öğrenciler büyük çoğunlukla [%81,6] İlahiyat fakültesini tercih etmelerinde tek cinsiyetli eğitim modelinin etkisinin olmadığını da dile getirmektedirler. Tek cinsiyetli eğitimin kişilik gelişimine katkısını olumlu bulanların oranı %26,4 iken olumsuz bulanların oranı %36,8'dir. Nötr bulanların oranının da %36,8 çıkmış olması dikkat çekicidir. Tek cinsiyetli eğitimin akademik başarı üzerinde olumlu etki yaratıp yaratmadığı sorusuna öğrenciler %34,4'ü olumlu etki yarattığını, %48,5'i ise olumlu bir etki yaratmadığını belirtmektedir. Tek cinsiyetli eğitimin özgüvenle ilişkisi sorgulandığında ise öğrencilerin %31,3'ü özgüvenleri üzerinde olumlu katkısının olduğunu, %54'nün ise olumlu bir katkısının olmadığını söylemektedir. Karma eğitimle ilgili Ankara'daki ortaokul ve liselerde çalışan Eğitim Bir Sen ve Eğitim Sen'e üye öğretmenlerin görüşlerini irdeleyen bir çalışmanın verilerine göre¹⁹ hiçbir öğretmen kendi eğitim-öğretim hayatında karma eğitimden kaynaklı sorun yaşamamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği için karma eğitimi önemli bulan öğretmenler, karma olmayan bir eğitimin bireysel ve toplumsal sorunlara yol açacağına inanmaktadır. Eğitim Sen üyesi öğretmenler tek cinsiyetli eğitime direnç gösterme eğilimindedir. Karma eğitime karşı çıkan öğretmenler, tek cinsiyete dayalı eği-

¹⁵ Gözütok, "Batı ve İslâm Dünyasında Karma Eğitim", 95.

¹⁶ Altıntaş, "Yüksek Din Öğretiminde Karma Ya Da Tek Cinsiyete Dayalı Eğitim Üzerine Nitel Bir Araştırma".

¹⁷ Eyyüp Ensari Çiçekdağı, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Karma ve Ayrı Eğitim-Öğretim Anlayışı (İçerik Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019).

¹⁸ İlyas Erpay - Necati Sümer, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Tek Cinsiyetli Eğitim Modeline Bakışı (Siirt Üniversitesi Örneği)", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2019), 121-150.

¹⁹ Akif Coşkun, *Türkiye'deki Karma Eğitim Uygulamasına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Ankara İli Örneği)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Programı, Yüksek Lisans, 2018).

tim görüşlerini dinsel, kültürel ve ideolojik temellere dayandırmıştır. Cinsiyetlerin özellikle er- genlik döneminde bir arada öğrenim görmesine olumsuz yaklaşmaktadır. Eğitim Bir Sen üyesi öğretmenlerin de toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına direnç gösterdiği anlaşılmaktadır.

Bu araştırmada önce tek cinsiyetli eğitimde okuyup daha sonra karma eğitimde okuyan öğrenci katılımcılara geriye dönme fırsatı olsaydı tekrar tek cinsiyetli eğitimde okumak isteyip istemeyeceği sorulduğunda, bu konudaki beyanlarına dair özüt, şöyle bir resim ortaya çıkarmak- tadır:

İstemezdim çünkü dünyanın sadece kendi cinsiyetinden ibaret olmadığını farkına vardım (K1, öğrenci, erkek, 25); istemezdim, ilişkilerin aşırı samimiyet sonuçları olumsuz olu- yor (K2, öğrenci, erkek, 23); sosyal yaşantımın çok geride kaldığını fark ettim (K3, öğrenci, er- kek, 27); eskiden de sessiz bir öğrenciydim ama tek cinsiyetli lisede dört yıl boyunca daha da sessizleşip içime çekildiğimi sonradan anladım (K4, öğrenci, erkek, 24); ben tersi bir şey gör- düm, tek cinsiyetli lisede bence ben daha ahlaksızdım, karma eğitim daha ahlaksız diyorlar ya hani (K5, öğrenci, erkek, 26); Asla istemem ve kimseye de tavsiye etmiyorum. Kişiler kendini farklı cinsiyetlerle diyaloga girerek ya da içlerinde yaşayarak daha aktif biri olabiliyorlar (K6, öğrenci, kız, 23); Hayır tekrar okumak istemezdim çünkü o sınırlı alanın verdiği rahatsızlık ve gerçek şeyleri geç öğrenmek zorunda kalmamak için (K7, öğrenci, erkek, 25); bana kalsa kimse çocuğunu tek cinsiyetli okula yazdırmasin, karma eğitimde olsun, kendini her anlamda muha- faza etmek de yönetmek de kendine bırakılsın (K8, öğrenci, kız, 24); kimseye tavsiye etmem, ben ders çalışmayı karma eğitimde öğrendim (K9, öğrenci, erkek, 25); yaşadığım o kadar kötü örnekten sonra nasıl isteyebilirim ki, okulun önünden erkek öğrenci geçti mi pencereye doluşu- yorduk, şu an o kadar gülünç geliyor ki bana, birkaç yılda daha yeni normal oldum gibi hissediy- yorum (K10, öğrenci, kız, 22); istemem, daha önceki soruların cevabında da belirttiğim gibi hayatımızda sanki erkekler hiç olmayacakmış gibi, iş hayatında hiç insanlar birbiriyle sorun yaşamayacakmış gibi eğitim hayatında böyle bir ayırım yapmak ileride yaşanabilecek sorunlara karşı çözüm üretmeyi güç bir hale getirir bence (K11, öğrenci, kız, 23); diksiyonum zaten yoktu daha da kötü olmuştu eğitim gördüğüm [tek cinsiyetli]lisede (K12, öğrenci, erkek, 26); iste- mem, tavsiye de etmem. Valla imam-hatip dahi olsa bireyleri sadece derse değil hayata da ha- zırlamak gerekiyor. Eğitimin amacı sadece ders vermek değildir (K13, öğrenci, kız, 25); şu anki halime bakıyorum da aslında ben kız okulunda erkek gibiymişim, erkek gibi küfrediyordum, ar- kadaşlarımı dövüyordum filan (K14, öğrenci, kız, 25).

Sonuç

Bu araştırmada karma ya da tek cinsiyetli eğitimle ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerin- den hareketle şöyle bir tipoloji denemesi yapılabilir: 1- Kesinlikle karma eğitim modelinden ya- na olunmalı. 2- Bazı olumsuzluklara rağmen karma eğitim modeli daha tercih edilebilir. 3- Eği- tim öğretim faaliyetlerinin içeriğine ve türüne göre eğitimin tek cinsiyetli veya karma olup ol- maması değişebilir. Ancak her şeye rağmen “aynı bina, farklı sınıflar” modeliyle bu sağlanabilir. 4- Tek cinsiyetli eğitimin bazı avantajlarını veya olumlu taraflarını görmezden gelmemek gere- kir.

Karma ya da tek cinsiyetli eğitim “cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik”, “sosyal ve psikolojik”, “uygulanabilirlik ve akademik başarı” gibi düzlemlerde tartışıldığında öğretmenlerin bazı avantaj-dezavantajları göz önünde bulundurarak bazı öğretmenlerin “aynı bina, farklı sınıf- lar” gibi bir çözüm önerisinde buldukları tespit edilmiştir. Tek cinsiyetli eğitimde aşırı rahat tutum ve davranışların disiplinsizlikle ilgili bazı sorunlara yol açması, karma eğitimde ise “par- lak” öğrencilerin öne çıkması ama bazı öğrencilerin “içine çekilmesi” veya “kendini ifade etme” sorunları yaşaması göz önünde bulundurulduğunda meselenin içinden çıkılmaz noktalara kay-

dığı anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların görüşleri topluca değerlendirildiğinde akademik başarının “cinsiyet” kavramına indirgenerek konuşulmasının çok doğru olmadığı ifade edilmiştir. Akademik başarının cinsiyet dışında okulun şartları, aile, ekonomi gibi pek çok bağlamla ilgili olup “her başarı veya başarısızlığın kendi içinde çözümlenmesi” gerektiği vurgulanmıştır. Öğrenci katılımcılardan hareketle gençlerin taleplerinin genellikle karma eğitimden yana olduğu anlaşılmıştır. Öğrenci ve öğretmenlerin görüşlerini, taleplerini ortaya koyan çalışmalara rastlamak mümkünken velilerin görüşlerini ve taleplerini ortaya koyan çalışmalara literatürde rastlamıyor olmak bu tartışmalarda büyük bir eksiklik doğurmaktadır. Bu konuda geniş saha verilerine ihtiyaç olduğu açıkça gözükmemektedir. Hatta geleneksel dinî aile ve modern/seküler aile profiline uygun aile biçimlerinin kıyaslanmak suretiyle elde edilecek veli görüşlerine de büyük ihtiyaç bulunmaktadır.

Dünyada da Türkiye’de de genel eğilim artık karma eğitimden yana denilebilir. Ancak ihtiyaçlar ve talepler doğrultusunda tek cinsiyetli eğitime de sıcak bakılması muhtemel gözükmemektedir. Zaten eğitim sadece devlet ayağı olan bir olgu değildir. Eğitimin öğrenci-öğretmen ve veli üçlü sacayağı göz önüne alındığında bunlara toplumu ya da toplumun somutlaşmış hali olarak devleti de eklemek gerekir. Devlet aslında burada hem bireysel hem toplumsal anlamda ihtiyacı karşılayacak olan mekanizmadır.

Tek cinsiyetli eğitim veya karma eğitim tartışması genellikle kızlar üzerinden gündemde olmaktadır. Konu kız çocuklarının eğitime ulaşabilirliği meselesi değil. Konu dini ve muhafazakâr hassasiyetlere bağlı olarak gündeme gelmektedir. Bu da göz önünde bulundurulamaz bir şey değil. Dünyada da Türkiye’de de bu hassasiyetlere göre eğitim veren okullar bulunmaktadır. Tıpkı Katolik okullarının veya Protestan okullarının olması gibi.

Tartışmanın bir başka boyutu tek cinsiyetli eğitim taleplerinin hangi eğitim dönemini kapsayacağına dairdir. Bir kısım tutucu muhafazakâr dindar çevrelerde Anaokulu veya İlköğretim seviyesinden itibaren tek cinsiyetli eğitim talep edilirken tartışmaların, istek ve taleplerin daha çok Ortaöğretim ve Üniversite dönemine dair olduğu söylenebilir. Dolayısıyla asıl tartışma Ortaöğretim ve Üniversite düzeyindeki bireyler için söz konusu olmaktadır.

Esasında anlaşılan odur ki kimlik tartışmaları süregeldikçe Türkiye’de eğitimin de bu tartışmaların gölgesinde belli bir yöne doğru evrilmesinin istenmesi bitmeyecektir. Fakat gözlemlerimize dayanarak belirtmek gerekir ki Türkiye’nin büyük çoğunluğu açısından karma eğitimin bir problem teşkil ettiği söylenemez. Cinsiyet ilişkileri sosyal ve psikolojik anlamda yeterince oturmamış, cinsiyete dair ön yargıları olan, özellikle de kız çocuklarına atfedilen rollerin ayrımcı cinsiyetçilik oluşturduğu toplumlarda çocukları veya gençleri eğitimde de ayırmaya başladığımızda daha da telafisi zor toplumsal bozukluklara yol açılabilir. Avantajlara vurgu yapılırken dezavantajlar, dezavantajlara vurgu yapılırken avantajlar göz ardı edilmemelidir.

En nihayetinde eğitim konusu çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığına bakılarak ele alınmalıdır. Yani eğitim ya karma ya tek cinsiyetli şeklinde sert kutuplaşmalar arasında ideolojik dinî ve seküler tutumlara göre şekillenmeyecek, sığlaştırılmayacak kadar geniş, çözümlenmesi ve çözülmesi önemli bir meseledir. Geri kalan tartışmaların devlete de millete de faydası gözükmemektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Yahya. "Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı". *Millî Eğitim* 143 (1999), 12-32.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "Yüksek Din Öğretiminde Karma Ya Da Tek Cinsiyete Dayalı Eğitim Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 373-406.
- Coşkun, Akif. *Türkiye'deki Karma Eğitim Uygulamasına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Ankara İli Örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çamdereli, Rumeysa. "Karma Eğitim İstiyorum, Bu kadar". *Reçel Blog*, Erişim:14 Kasım 2023. <http://recel-blog.com/karma-egitim-istiyorum-bu-kadar/>
- Çiçekdağı, Eyyüp Ensari. *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Karma ve Ayrı Eğitim-Öğretim Anlayışı (İğdır Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Eğitim Sen. *Karma Eğitimde Çarpıtmalar ve Gerçekler*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları, 2014.
- Erpay, İlyas - Sümer, Necati. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Tek Cinsiyetli Eğitim Modeline Bakışı (Siirt Üniversitesi Örneği)". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2019), 121-150.
- Gözütok, Şakir. "Batı ve İslâm Dünyasında Karma Eğitim". *Marife Dergisi Yaz* (2012), 93-112.
- Güçlü, İdris. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2019.
- Kamer, S. Tunay. *Türk Eğitim Sisteminde Karma Eğitime İlişkin Fikirler, Tartışmalar ve Uygulamalar (1908-1950)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Maarif, Maarif Sivil Toplum Kuruluşları (Stk) Platformu. *Karma Eğitim Tartışmalarına Pedagojik ve Bilimsel Bakış Çalıştay Raporu*. Çalıştay Raporu. İstanbul: Maarif Platformu, 2023.
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu. (Kanun No.1739). *Resmî Gazete* 14574 (24 Haziran 1973). Erişim 15 Aralık 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- Punch, Keith F. *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 4. Basım, 2016.
- Tunç, Harun. *Sekülerleşme, Toplumsal Cinsiyet ve Beden*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2022.
- Ulaş, Abdulhak Halim-Kırkkılıç, Ahmet. *Karma Eğitim ve Tek Cinsiyetli (Demokratik) Eğitim Üzerine Değerlendirmeler*. İstanbul: ÖNDER: İmam Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği, 2012.

Kaynak Görüşmeciler

Öğretmenler:

K1: Kadın, Biyoloji Öğretmeni, 42, Gaziantep, Online Görüşme Tarihi: 15.12.2023

K2: Kadın, Din Kült. ve Ahl. Bilgisi Öğretmeni, 40, Amasya, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 15.12.2023

- K3:** Erkek, Felsefe Grubu Öğretmeni, 43, Malatya, Online Görüşme Tarihi: 17.12.2023
- K4:** Kadın, İngilizce Öğretmeni, 32, Konya, Online Görüşme Tarihi: 19.12.2023
- K5:** Erkek, Psikolojik Dan. ve Rehb. Öğretmeni, 46, Gaziantep, Online Görüşme Tarihi: 19.12.2023
- K6:** Erkek, Coğrafya Öğretmeni, 40, Hatay, Online Görüşme Tarihi: 20.12.2023
- K7:** Kadın, Türk Dili ve Edebiyat Öğretmeni, 38, Gaziantep, Online Görüşme Tarihi: 24.12.2023
- K8:** Erkek, Bilişim Teknolojileri Öğretmeni, 34, Amasya, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 25.12.2023
- K9:** Erkek, Metal Teknolojisi Öğretmeni, 39, Tokat, Online Görüşme Tarihi: 25.12.2023
- K10:** Kadın, Görsel Sanatlar Öğretmeni, 33, Amasya, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 02.01.2024
- K11:** Erkek, İngilizce Öğretmeni, 46, Elâzığ, Online Görüşme Tarihi: 04.01.2024
- Öğrenciler:**
- K1:** Erkek, 25, Gaziantep, Iğdır Üniversitesi, Online Görüşme Tarihi: 20.12.2023
- K2:** Erkek, 23, Ankara, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 23.12.2023
- K3:** Erkek, 27, Amasya, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 24.12.2023
- K4:** Erkek, 24, Tokat, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 26.12.2023
- K5:** Erkek, 26, Samsun, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 27.12.2023
- K6:** Kız, 23, Samsun, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 28.12.2023
- K7:** Erkek, 25, Gaziantep, Selçuk Üniversitesi, Online Görüşme Tarihi: 03.01.2024
- K8:** Kız, 24, Ankara, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 04.01.2024
- K9:** Erkek, 25, Sivas, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 06.01.2024
- K10:** Kız, 22, Ankara, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 06.01.2024
- K11:** Kız, 23, Ankara, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 07.01.2024
- K12:** Erkek, 26, Hakkâri, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 08.01.2024
- K13:** Kız, 25, Hatay, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 08.01.2024
- K14:** Kız, 25, İstanbul, Amasya Üniversitesi, Yüz Yüze Görüşme Tarihi: 08.01.2024

Summary

When every polarized and controversial social issue in Turkey is uncovered, it somehow goes back to the Tanzimat period. Because now there is a society that is confused about which direction to turn between East and West, tradition and modernity, religion and secularization. This is also the case with the issue of co-education or single-sex education. Education in general, single-sex or co-education, may have many different determinants. Economic, social, cultural, religious, family etc. Many elements can come to mind. However, this issue has also been discussed along the lines of Ottoman-Turkish modernization, between sufficiently polarized religious and secular attitudes since the Tanzimat period. Just as there does not seem to be a social issue that has been discussed since the Tanzimat period and has reached a concrete decision that a minimum of common sense can accept, the issue continues as a polemic in the discussions on co-education and single-sex education. In other words, mixed education discussions are branching out in some way and are carried out on a ground where there are ideological contradictions.

The education that same-sex people receive in the same school or in the same classes, separately from the opposite sex, is called "single-sex education". By this, it is meant that male and female students are educated in different classes in the same school in some places, and in completely different schools and different classes in other places. In places where secularism is adopted in the culture of modernity, the model used is mixed education. The education model in which different sex study together in the same class or school is called "mixed education" model. However, when it comes to practice, as in the West, in Turkey, the door is left open to single-sex education in necessary situations and conditions, depending on the type of education, within the possibilities and difficulties.

In this study, positive or negative, advantageous or disadvantageous situations regarding co-education or single-sex education are determined by consulting the opinions of teachers who have personally taught in both education models and students who have personally trained in both of these education systems. A different discussion is attempted, both with reference to the current aspect of the subject and in the light of data obtained from the field. This study, which has a phenomenological research design, is qualitative research. The data was obtained through long-term observations and interviews using a semi-structured interview form. Interviews were held with a total of 11 teachers and 14 students.

In this research, data was collected by taking into consideration the discussion levels of religious and secular approaches regarding mixed or single-sex education. However, it has progressed by trying to handle the phenomena of mixed or single-sex education within the framework of its own dynamics, trying not to be affected by the shadow of the polar discussions in question. Previous studies have been conducted on co-education or single-sex education, asking teachers' and students' opinions separately. In this research, an attempt is made to make a typology attempt by collectively looking at the opinions of teachers who have worked in both education models and students who have studied in both education models. When the opinions of teachers and students were evaluated together, the following typological views were determined: 1- Although the teachers interviewed are generally in favor of mixed education, they underline that some advantages or positive aspects of single-sex education should not be ignored. 2- Although some of the students interviewed pointed out some of the advantages that single-sex education provided them, almost all of the students stated that they would not want to study

in single-sex education again. The reason for this is generally attributed to the fact that after the single-sex education life they spent in high school, they experienced some sociological and psychological negativities in their relations with the opposite sex during the co-education process at university. As a result, when the opinions of teachers and students are focused together and sorted from beginning to end, the following image emerges: 1- One should definitely be in favor of the mixed education model. 2- Despite some negativities, the mixed education model may be preferred. 3- Depending on the content and type of educational activities, whether education is single-sex or mixed may vary. However, despite everything, this can be achieved with the “same building, different classes” model. 4- Some advantages or positive aspects of single-sex education should not be ignored.